

TREŠĀS PERSONAS SNIEGTS SAISTĪBAS IZPILDĪJUMS

PERFORMANCE OF AN OBLIGATION BY A THIRD PARTY

Edijs Brants, *Dr. iur.*

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes pasniedzējs

Summary

The article examines the legal implications of a third party performing an obligation under the Latvian Civil Law (CL), particularly in light of CL Article 1815. The author analyses two key issues: (1) whether a creditor can refuse to accept performance by a third party, and (2) under what conditions the third party may claim reimbursement (recourse) from the debtor. The article highlights practical scenarios, doctrinal debates, and comparative insights from European private law. The author argues that the current CL framework lacks clarity and suggests legislative amendments to better align with modern legal standards and ensure legal certainty.

Atslēgvārdi: saistības izpildījums, trešā persona, regresa prasība

Keywords: performance of obligation, third party, right of recourse

Ievads

Jautājums par to, kuram subjektam ir pienākums sniegt saistības izpildījumu un kuram subjektam attiecīgi ir tiesības to saņemt, sākotnēji varētu šķist gaužām vienkāršs. Proti, izpildījums ir jāsniedz parādniekam, savukārt saņemt to ir tiesīgs kreditors. Tomēr, lai galvenokārt veicinātu civiltiesisko apgrozību, Civillikums¹ (CL) paredz vairākus noteikumus, atbilstoši kuriem noteiktos gadījumos saistības izpildījumu ir tiesīgas sniegt un attiecīgi arī to saņemt trešās personas. Šādiem noteikumiem var būt virkne praktisku ieguvumu. Tā, piemēram, daudzās situācijās (jo sevišķi maksājuma saistību gadījumos) kreditoram būs tikai svarīgi saņemt pašu saistības izpildījumu kā tādu, nevis to saņemt tieši no konkrētā parādnieka. Tāpat arī parādniekam var būt noderīgi, ka viņa vietā saistības izpildījumu var sniegt kāda cita trešā persona, piemēram, ja pašam parādniekam radušās grūtības sniegt izpildījumu personīgi. Turklāt atsevišķos gadījumos arī trešajai personai var būt zināma interese izpildīt saistību parādnieka vietā.

Viens no šādiem noteikumiem ir ietverts CL 1815. pantā, kas noteic: “Ja saistības priekšmets attiecas vienīgi uz saistītā personīgu darbību, tad saistība jāizpilda viņam

¹ Civillikums: LR likums. Pieņemts 28.01.1937. Publicēts 20.02.1937., Valdības Vēstnesis, Nr. 46.

pašam. Visos citos gadījumos saistību var izpildīt parādnieka vietā, pat bez viņa ziņas un pret viņa gribu, trešā persona.” Tādējādi CL paredz principu, ka parādnieka vietā saistību var izpildīt jebkura trešā persona, pie tam bez parādnieka ziņas un pat pret viņa gribu, izņemot, ja saistības priekšmets attiecas uz parādnieka personīgu darbību. Trešā persona šeit var rīkoties kā bez parādnieka ziņas un gribas (tā saucamā patstāvīgā trešās personas intervence, kas tādā var būt arī parādniekam sveša un nezināma persona), tā arī ar parādnieka ziņu (pilnvarojuma attiecības, uzņēmuma līgums u. c. gadījumi).²

Te gan uzreiz jāatzīmē, ka šāda trešās personas iekļaušanās kreditora un parādnieka savstarpējās tiesiskajās attiecībās var radīt vairākus interesantus saistībtiesiskus jautājumus. Tā, piemēram, varētu rasties jautājums par to, kā tieši būtu jāsaprot “trešās personas” jēdziens CL 1815. panta kontekstā (piemēram, vai plastikas ķirurga personīgajā saistības izpildē pret pacientu var iesaistīties ārsta palīgs un secīgi vai šis ārsta palīgs tādā gadījumā būtu kvalificējama kā trešā persona). Tāpat šajā kontekstā varētu rasties vēl šādi jautājumi: vai un kādos gadījumos trešās personas sniegts periodisks saistības izpildījums pārtrauc parādnieka saistības noilguma termiņa tecējumu; vai un kādos gadījumos trešā persona var vērsties ar regresa prasījumu pret parādnieku, ja trešā persona izpildījusi noilgušu saistību; vai trešā persona var būt civiltiesiski atbildīga pret kreditoru uz delikta pamata, ja trešās personas sniegtais izpildījums nodarījis kaitējumu kreditoram, vienlaikus paturot prātā, ka par saistības pienācīgu izpildījumu primāri atbildīgs ir pats parādnieks (piemēram, trešā persona piegādā slimus mājlopus, kas tālāk inficē visu kreditora stalli); vai gadījumā, ja trešā persona sniedz nepienācīgu saistības izpildi, var izveidoties situācija, ka pret parādnieku vienlaikus ir tiesīgs vērsties gan kreditors nepienācīga saistības izpildījuma dēļ, gan trešā persona ar regresa prasījumu u. c.

Šajā rakstā autors aplūko divus no šādiem saistību tiesību jautājumiem, kuros iesaistīta trešā persona CL 1815. panta izpratnē: 1) vai un kādos gadījumos kreditors ir tiesīgs atteikties pieņemt trešās personas sniegtu saistības izpildījumu; 2) vai un kādos gadījumos trešā persona, kura parādnieka vietā apmierinājusi kreditoru, ir tiesīga vērsties ar regresa prasījumu pret parādnieku.

Kreditora tiesības atteikties pieņemt trešās personas sniegtu saistības izpildījumu

CL noteikumi tieši atbildi uz šo jautājumu nesniedz. Tomēr CL 1815. panta formulējums drīzāk vedina domāt, ka kreditoram nav šādu tiesību izvēlēties. Proti, ja trešā persona ir tiesīga izpildīt konkrētu saistību, tad kreditoram šādas saistības izpildījums no trešās personas ir jāpieņem. Šajā ziņā CL 1815. panta priekšteča – Baltijas vietējo Civillikumu kopojuma (BVCK) 3487. panta – kontekstā starpkaru perioda Senāts norādīja, ka trešās personas izpildījums atbrīvo parādnieku no saistības tikai tad, kad kreditors šo izpildījumu pieņem.³ No minētā varētu izdarīt secinājumu, ka kreditors ir tiesīgs izvēlēties, vai trešās personas sniegtu saistības izpildījumu pieņemt vai arī tomēr nepieņemt. Tomēr vēlāk kādā citā lietā Senāts norādīja, ka

² Weber R. H. Berner Kommentar. 2. Auflage. Stämpfli Verlag AG, 2005, S. 80–81.

³ Latvijas Senāta Civilā kasācijas departamenta 18.12.1924. spriedums Višņevska prasībā pret Levitu.

“[...] kreditors – šai gadījumā prasītājs – atteikdamies pie tādiem apstākļiem no nomas naudas, kuru piesolījusi viņam parādnieka – nomnieka vietā trešā persona, pats pielaidis nokavējumu (priv. lik. 3312. pants) un uz tā pamata zaudējis tiesību prasīt nomas līguma atcelšanu, it kā nomnieka pielaistā nokavējuma dēļ”⁴. Kā redzams, šajā lietā Senāts jau nepārprotami pauda tēzi, ka kreditors nav tiesīgs atteikties pieņemt trešās personas sniegtu saistības izpildījumu.

Arī profesors Karls Eduards Erdmanis (*Karl Eduard Erdmann*) atzinis, ka kreditors nav tiesīgs atteikties pieņemt saistības izpildījumu no trešās personas, turklāt neatkarīgi no tā, vai par šādu izpildījumu parādnieks zina un vai parādnieks šādu izpildījumu noteikti aizliedz.⁵ Savukārt, kā norādījis profesors Vladimirs Bukovskis, ja parādnieks uzskata, ka trešās personas piedāvājums izpildīt saistību parādnieka vietā aizskar parādnieka tiesības vai intereses, parādnieks ir tiesīgs vērsties tikai pret šo trešo personu.⁶ Diemžēl profesors Bukovskis sīkāk nav paskaidrojis, kāds tieši praktisks ieguvums būtu parādniekam no šādu tiesību izlietošanas. Jebkurā gadījumā, no CL viedokļa raugoties, varētu secināt, ka kreditora pienākums pieņemt trešās personas sniegtu saistības izpildījumu ir teju absolūts un tam nevar būt nekādu izņēmumu. Taču Eiropas kopējās līgumtiesību attīstības tendences un tiesiskais regulējums Latvijas civiltiesībām radniecīgajās civiltiesību sistēmās šajā ziņā rāda citu ainu.

Tā, piemēram, Kopējais modelis (DCFR) paredz principu, ka gadījumos, kuros parādnieka personīgs izpildījums nav nepieciešams, kreditors nevar atteikties pieņemt trešās personas izpildījumu, ja: 1) trešā persona rīkojas ar parādnieka piekrišanu vai arī 2) trešajai personai ir tiesiska interese izpildīt parādnieka saistību, kuru parādnieks neizpilda, vai arī ir skaidrs, ka parādnieks to neizpildīs brīdī, kad iestāsies saistības izpildīšanas termiņš.⁷ Tā, piemēram, īrniekam var būt tiesiska interese samaksāt izīrētāja hipotekāro kredīta maksājumu, lai izvairītos no īrētā dzīvokļa pārdošanas izsolē, vai arī mātes sabiedrībai var būt tiesiska interese samaksāt meitas sabiedrības saistības, lai nesabojātu kredītreitingu u. tml.⁸ Tā arī Latvijas civiltiesībām radniecīgajās Vācijas civiltiesībās kreditors ir tiesīgs atteikties pieņemt trešās personas izpildījumu, ja parādnieks tam iebilst.⁹ Tomēr parādnieka iebildumiem nav

⁴ Latvijas Senāta Civilā kasācijas departamenta 17.03.1931. spriedums “Bulle prasībā pret Mieriņu”.

⁵ Эрдман К. Обязательственное Право Губерний Прибалтийских. [В. в.]: Издание почетного мирового судьи Ф. Э. Камкина, 1908, с. 244–245.

⁶ Буковский В. (сост.). Сводъ гражданскихъ узаконений губерний Прибалтийскихъ (съ продолжениемъ 1912–1914 г. и съ разъяснениями) въ 2 томахъ. Т. II., содержащий Право требований. Рига: Г. Гемпель и Ко, 1914, с. 1449.

⁷ DCFR III.-2:107: panta pirmā daļa angļu val.: “(1) Where personal performance by the debtor is not required by the terms regulating the obligation, the creditor cannot refuse performance by a third person if: (a) the third person acts with the assent of the debtor; or (b) the third person has a legitimate interest in performing and the debtor has failed to perform or it is clear that the debtor will not perform at the time performance is due.”

⁸ Bar C. von, Clive E. (eds). Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Prepared by the Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group). New York: Oxford University Press, 2010, p. 338.

⁹ Vācijas Civillikuma 267. pants angļu val.: “(1) If the obligor need not perform in person, then a third party also may render performance. Consent by the obligor is not required. (2) The obligee may reject the performance if the obligor objects.”

juridiskas nozīmes tad, ja trešajai personai ir tiesiska interese izpildīt parādnieka saistību.¹⁰ Līdzīga pieeja pastāv arī Igaunijā un Lietuvā.¹¹

Kā redzams, šeit prioritāra nozīme ir parādnieka gribas izteikumam (iebildumiem) iepretim trešās personas tiesībai izpildīt saistību parādnieka vietā. Ir tikai loģiski, ka parādniekam var būt iebildumi, ka kāda cita trešā persona izpilda saistību viņa vietā, paturot prātā, ka par pienācīgu saistības izpildījumu atbildīgs beigās paliek pats parādnieks. Tomēr parādnieka iebildumiem nebūs juridiskas nozīmes tad, ja trešajai personai ir tiesiska interese izpildīt parādnieka saistību, piemēram, ja parādnieka saistību neizpilde var rezultēties šīs trešās personas tiesisko interešu aizskārumā. To uzskatāmi parāda kaut vai iepriekš minētais piemērs, kurā īrnieks izīrētāja vietā maksā hipotekāro kredītu.

CL šādu līdzīgu ierobežojumu trešās personas intervencei kā DCFR vai Latvijai radniecīgajās civiltiesību sistēmās nav, taču tādiem vajadzētu būt. Absolūts kreditora pienākums pieņemt trešās personas izpildījumu var radīt absurdas situācijas. Tā, piemēram, līdzēji vienmēr var pielīgt, ka parādniekam sava saistība jāizpilda personīgi,¹² lai gan konkrētās saistības raksturs (piemēram, maksājuma saistība) teorētiski ļautu to izpildīt jebkurai citai trešajai personai. Būtu dīvaini, ka kreditors šādā gadījumā nebūtu tiesīgs atteikties pieņemt trešās personas sniegtu saistības izpildījumu, ja vien, protams, parādnieka saistības izpilde no trešās personas puses nav saistāma ar kādu tās tiesiskās intereses aizsardzību. Domājams, ka šādas kreditora tiesības nebūtu noliedzamas vismaz uzņēmuma līguma gadījumā, ko apstiprina CL 2217. panta pirmā daļa: “Ja līgumā nav nosacīts, lai uzņēmējs pasūtījumu izpilda personīgi, un ja šāds nosacījums nav atzīstams kā klusējot pieņemts, kā, piemēram, tādā pasūtījumā, kura izpildīšanai domātas uzņēmēja sevišķās zināšanas un māksla, tad viņš var pasūtījuma izpildīšanu uzticēt uz savu risku arī trešai personai.” Tātad, ja uzņēmuma līgumā ir pielīgts, ka parādniekam saistība jāizpilda personīgi, tad trešās personas iesaistīšana nav pieļaujama pat ar parādnieka ziņu un gribu. Līdz ar to vēl jo vairāk šādām kreditora tiesībām atteikties pieņemt trešās personas sniegtu saistības izpildījumu vajadzētu pastāvēt gadījumā, ja trešā persona vēlas izpildīt parādnieka kā uzņēmēja saistību bez viņa ziņas vai pat pret viņa gribu.

Tāpat var iztēloties situāciju, kurā kāda trešā persona, kurai ir piemērotas starptautiskās sankcijas, vēlas sniegt saistības izpildījumu kreditoram parādnieka vietā. Šeit būtu aplami uzskatīt, ka kreditors nav tiesīgs atteikties pieņemt šādas sankcionētas personas sniegtu saistības izpildījumu. Šajā ziņā sankciju regulējums *expressis verbis* neparedz kreditora pienākumu atteikties pieņemt šādu sankcionētas personas izpildījumu, bet tā vietā paredz šādu kreditora rīcību traktēt kā izņēmumu no juridiskas atbildības piemērošanas, piemēram, kreditoram atturoties no darījuma izpildes ar sankcionētu personu.¹³ Tādējādi kreditora pienākums pieņemt trešās personas sniegtu saistības izpildījumu nav un nevar būt absolūts, un šeit būtu

¹⁰ Sk. Vācijas Civillikuma 268. panta pirmo daļu.

¹¹ Sk. Lietuvas Civillikuma 6.50 panta otro daļu, Igaunijas Saistību tiesību likuma 78. panta otro daļu.

¹² Kostkiewicz J. K., Wolf S., Amstutz M., Fankhauser R. Kommentar zum Schweizerischen Obligationenrecht. 4. aktualisierte und überarbeitete Auflage. Orell Füssli Verlag AG 2023, S. 418.

¹³ Starptautisko un Latvijas Republikas nacionālo sankciju likuma 13.⁵ panta otrā daļa: “[...] šīs atturēšanās, darījuma neizpildes vai darījuma aizkavēšanas, darījuma attiecību izbeigšanas vai saistību pirmstermiņa izpildes pieprasījuma dēļ attiecīgajai personai vai tās vadībai (tai skaitā padomes un valdes locekļiem) un darbiniekiem neiestājas juridiskā atbildība, tai skaitā civiltiesiskā atbildība.”

nepieciešama likumdevēja iesaiste, papildinot CL 1815. pantu ar gadījumiem, kuros kreditors ir tiesīgs atteikties pieņemt trešās personas sniegtu saistības izpildījumu. Šeit arī būtu vēlams ieviest līdzīgu principu kā Latvijai radniecīgajās civiltiesību sistēmās – kreditors ir tiesīgs atteikties pieņemt trešās personas sniegtu saistības izpildījumu, ja parādnieks tam iebilst, izņemot, ja trešajai personai ir tiesiska interese izpildīt parādnieka saistību.

Trešās personas tiesības vērsties ar (regresa) prasījumu pret parādnieku

Šajā jautājumā uzmanība jāpievērš arī CL 1797. pantam, kas noteic: “Kas apmierina kreditoru parādnieka vietā, tam pirms apmierinājuma vai apmierinājuma laikā jāpielīgst, lai kreditors viņam cedē prasījumu, un, ja tas izdarīts, tad prasījums pats par sevi uzskatāms par cedētu viņam apmierinājuma brīdī.” Citētā norma satur tā saucamās piespiestās jeb likumiskās cesijas (subrogācijas) noliegumu,¹⁴ jo tā pieprasa cesijas līguma noslēgšanu pirms izpildījuma, lai personai, kas vēlas izpildīt parādnieka saistību, pēc izpildījuma sniegšanas būtu tiesības vērsties ar attiecīgu prasījumu pret parādnieku. Taču šeit uzmanība veltāma nesenai Senāta judikatūrai CL 1815. panta kontekstā. Tā Senāts kādā lietā atzina, ka “[...] izlietojot pirkuma maksai nevis paša pircēja, bet gan viņa kreditora naudu, starp šīm personām izveidojas saistību tiesiskās attiecības un kreditors iegūst tiesību atprasīt no pircēja viņa vietā samaksāto pirkuma maksu”, ievērojot tostarp apsvērumu, ka “lietā starp pusēm nav strīda par to, ka [pers. B] vietā [pers. A] samaksātā pirkuma maksa par nekustamā īpašumu [adrese A], ½ domājamo daļu nebija dāvinājums atbildētājam”¹⁵. Faktiski identiskas atziņas mūsdienu Senāts pēc tam izteica vēl divās lietās.¹⁶

Lai gan šajos Senāta spriedumos nav atrodama CL 1797. panta analīze, tomēr minētā Senāta tēze par trešās personas (regresa) prasījumu lielākoties balstīta uz profesora V. Bukovska komentāru pie BVCK 3487. panta (CL 1815. panta priekšteča). Atbilstoši šim komentāram pēc vispārējā principa trešās personas sniegts saistības izpildījums parādnieka vietā rada saistību tiesību starp šo trešo personu un parādnieku – parādniekam rodas saistība atlīdzināt visus trešās personas izdevumus, kas radušies, izpildot parādnieka saistību, ja vien parādnieks nepierāda, ka trešā persona izpildīja saistību ar mērķi apdāvināt parādnieku.¹⁷ Tādējādi runa faktiski ir par prezumpciju (pieņēmumu, ka nav dāvinājuma), kuru parādnieks var atspēkot. Pretēji gan savulaik norādīja profesors Vasilījs Sinaiskis – trešās personas izpildījumu CL 1815. panta izpratnē var skaidrot tikai kā dāvinājumu.¹⁸ Autora ieskatā, šajā brīdī atkal būtu vērtīgi ielūkoties Latvijas civiltiesībām radniecīgajās civiltiesību sistēmās.

¹⁴ Vinzarājs N. Jautājumā par piespiestu cesiju. Jurists, 1932. gada decembris, Nr. 9 (43).

¹⁵ Latvijas Republikas Senāta Civillietu departamenta 22.02.2022. spriedums lietā Nr. SKC-27/2022, 7.4 punkts.

¹⁶ Latvijas Republikas Senāta Civillietu departamenta 21.07.2022. spriedums lietā Nr. SKC-255/2022 un 14.12.2022. spriedums lietā Nr. SKC-263/2022.

¹⁷ Буковский В. (сост.) 1914, с. 1449.

¹⁸ Sinaiskis V. Latvijas civiltiesību apskats. Lietu tiesības. Saistību tiesības. Rīga: Latvijas Juristu biedrība, 1996, 137., 202. lpp.

Tā Šveices civiltiesībās atzīts, ka pēc vispārējā principa trešajai personai pēc parādnieka saistības izpildīšanas subrogācijas ceļā rodas prasījums pret parādnieku. Tā, piemēram, ja trešā persona rīkojas bez parādnieka ziņas, tad trešās personas prasījuma tiesības tiek apspriestas saskaņā ar neuzdotās lietvedības noteikumiem. Savukārt, ja trešā persona izpilda saistību pret parādnieka gribu, tad tā rīkojas uz savu risku, tomēr trešajai personai var būt prasījums pret parādnieku uz netaisnas iedzīvošanās pamata. Tomēr, ja konstatējams trešās personas dāvināšanas nolūks (latīņu val. – *animus donandi*), tad šai trešajai personai nav nekādu prasījumu pret parādnieku.¹⁹ Līdzīga pieeja valda arī Vācijas civiltiesībās. Ja trešā persona izpilda parādnieka saistību bez jebkāda tiesiskā pamata attiecībā pret parādnieku, tad pēc vispārējā principa trešajai personai ir prasījums pret parādnieku uz netaisnas iedzīvošanās pamata.²⁰ Tāpat trešajai personai ir šāds prasījums pret parādnieku arī tad, ja tā saistību izpilda pret parādnieka gribu.²¹

Te varētu uzdot jautājumu, vai līdzīgs regulējums tomēr nav atrodamas arī CL? Atbilde uz šādu jautājumu ir apstiprinoša. Tā, piemēram, no CL 2307. panta pirmās daļas²² izriet, ka, ja kāds ir pilnvarojis citu izpildīt viņa saistību, tad tam ir jāatlīdzina pilnvarnieka izdevumi. Savukārt, ja kāds apzināti izpilda citas personas saistību bez lūguma to darīt, tad ir konstatējama neuzdota lietvedība. Arī lietvedim ir tiesības uz atlīdzību (CL 2339. panta pirmā daļa²³), ja vien parādnieks nav tieši aizliedzis saistību izpildīt (CL 2331. pants²⁴). Turklāt, pat ja persona neapzināti izpilda citas personas saistību, arī tad šai personai ir tiesības uz atlīdzību (CL 2341. pants²⁵), faktiski uz netaisnas iedzīvošanās pamata. Autora ieskatā, šāda trešās personas tiesība uz atlīdzību izrietētu arī no vispārējā atprasījuma pamata iedzīvošanās dēļ – CL 2391. panta: “Nevienam nav tiesības netaisni iedzīvoties otram par ļaunu un uz tā rēķinu. Kas no tam cietis zaudējumu, tas var prasīt, lai atdod viņam to, ar ko un par cik otrs iedzīvojies.” Citiem vārdiem, arī CL atrodama virkne normu, kuras to savstarpējā kopsakarībā norāda uz vispārēju principu, ka trešajai personai pēc kreditora apmierināšanas ir regresa prasījums pret parādnieku neatkarīgi no tā, vai trešā persona rīkojusies ar ar parādnieka ziņu vai bez tās, izņemot, ja konstatējams trešās personas dāvinājuma nolūks vai arī parādnieks noteikti aizliedzis trešajai personai izpildīt viņa saistību pret kreditoru.

¹⁹ Weber R. H. 2005, S. 80–81.

²⁰ Schulze R. (Schriftleitung) Bürgerliches Gesetzbuch. Handkommentar. 12. Auflage. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2024, S. 335.

²¹ Ibid.

²² CL 2307. panta pirmā daļa: “Visu, kas pilnvarniekam bijis nepieciešami jāizlieto viņam dotā uzdevuma izpildīšanai, pilnvarotājs viņam atlīdzina un bez tam maksā procentus par to, ko pilnvarnieks izlicis no savas naudas. [...]”

²³ CL 2339. panta pirmā daļa: “Pārstāvamam viņa lietu vešanai taisītie izdevumi, ciktāl tie bijuši nepieciešami, jāatlīdzina lietvedim līdz ar procentiem; katrā ziņā viņam jāatļauj lietvedim, ja tam nav tiesības atprasīt šos izdevumus, ņemt atpakaļ visu, ko tas taisījis, kad tas ir iespējams nekaitējot pārstāvamam.”

²⁴ CL 2331. pants: “Ja kāds vedis tādu lietu, kuru vest viņam bijis noteikti aizliegts, tad viņš, kaut arī būtu izpildījis to, ko uzņēmies, nevar prasīt, lai atlīdzina varbūtējos pie tam taisītos izdevumus.”

²⁵ CL 2341. pants: “Kas, domājams samaksāt savu parādu, samaksā svešu, tas var, pēc sava ieskata, vai nu prasīt atpakaļ no saņēmēja tam samaksāto neesošo parādu, vai kā istā parādnieka lietvedis griezties pie tā ar prasījumu.”

Atgriežoties pie CL 1797. panta problemātikas, šeit būtu jāskaidro CL 1815. un 1797. panta savstarpējā mijiedarbība. Šajā ziņā vispirms jānorāda, ka CL 1797. pants (precīzāk, tā priekštecis – BVCK 3466. pants) ir galvenokārt balstīts uz romiešu jurista Modestīna digestu.²⁶ Romiešu tiesībās bija dažādi viedokļi par to, vai persona, kura izpildījusi citas personas saistību, iegūst prasījumu pret parādnieku subrogācijas ceļā. Modestīns norādīja, ka neiegūst. Tomēr šī persona varēja panākt prasījuma cesiju no kreditora. Turklāt to vajadzēja izdarīt, pirms tiek veikts saistības izpildījums, jo ar izpildījumu saistība ir izbeigusies un secīgi neko cedēt vairs nevarēja. Šī ideja vēl jo vairāk tika attiecināta uz tādu personu, kura, piemēram, nav galvojusi, bet vienkārši izpildījusi citas personas saistību. Šeit jāpiekrīt asociētajam profesoram Aleksandram Filleram, ka CL 1797. pants attiecas tieši uz paša kreditora prasījuma iegūšanu. Proti, trešās personas regresa prasījuma kontekstā CL 1797. pantam ir tehniska nozīme – lai arī šī norma postulē, ka nav cesijas uz likuma pamata, taču vienlaikus šai normai nav nekādas juridiskas ietekmes uz trešās personas regresa prasījuma tiesībām,²⁷ tostarp CL 1797. pants nekādā veidā neatceļ iepriekš aplūkotos CL noteikumus par trešās personas tiesībām uz atlīdzību, pamatojoties uz pilnvarojuma, neuzdotās lietvedības vai arī netaisnas iedzīvošanās noteikumiem. Secīgi arī iepriekš apskatītās Senāta tēzes par CL 1815. panta piemērošanu, autora ieskatā, ir pareizas un pamatotas, neraugoties uz to, ka minētajos Senāta spriedumos nav aplūkots CL 1797. pants.

BVCK regulējumā galvniekam bija īpaša privilēģija – cesijas ieruna. Proti, galvnieks bija tiesīgs atteikties izpildīt parādnieka saistību, ja kreditors nepiekrita tam cedēt prasījumu pret parādnieku.²⁸ Savukārt CL pārgāja uz subrogācijas modeli (CL 1704. pants²⁹), vienlaikus CL 1797. panta saturs vairs nemainot. Šeit gan jāatzīmē, ka daudzās tiesību sistēmās, līdzīgi kā tas ir noticis ar galvojumu Latvijā, ir notikusi virzība uz likumisko cesiju (subrogāciju) arī šajās situācijās, proti, kad trešajai personai, kas sniedz saistības izpildījumu parādnieka vietā, nav nekādu tiesisko attiecību ar pašu parādnieku. Taču CL, ja tā var teikt, šajā ziņā ir palicis “pusceļā”. Tāpēc, lai gan pareizas tiesību normu interpretācijas ceļā ir iespējams izsecināt vispārēju principu par trešās personas, kas apmierinājusi kreditoru, regresa tiesībām pret parādnieku, tomēr, lai atvieglotu tiesību normu piemērošanas procesu un veicinātu tiesisko noteiktību, kā arī novērstu pretrunīgo tiesisko regulējumu, CL 1797. pants būtu izslēdzams.

²⁶ Plašāk par BVCK 3466. panta vēsturiskajiem avotiem aprakstījis asociētais profesors Aleksandrs Fillers. Sk.: Fillers A. Galvnieka un ķīlas devēja regresa tiesību regulējums Latvijas civiltiesībās. Grām.: Starptautisko un Eiropas Savienības tiesību piemērošana nacionālajās tiesās. Latvijas Universitātes 78. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2020, 260. lpp.

²⁷ Turpat, 260. lpp.

²⁸ BVCK 4531. pants: “Galvnieks, kas apmierinājis kreditoru, var no tā prasīt, lai atdod viņam šā apmierinājuma apmērā tiesību celt prasību kā pret galveno parādnieku, tā arī pret līdzgalvniekiem, un līdz šīs tiesības atdošanai viņš var atteikties maksāt ar galvojumu nodrošināto parādu.” Baltijas vietējo civillikumu kopojums latviešu valodā: Vietējo likumu kopojuma III daļa. Neoficiāls izdevums Tieslietu ministrijas sevišķās komisijas sagatavojumā. Rīga: Valters un Rapa, 1928, 523. lpp.

²⁹ CL 1704. pants: “Kādā apmērā galvnieks apmierina kreditoru, tādā uz viņu pāriet šā pēdējā prasījumi pret galveno parādnieku. [...]”

Kopsavilkums

Lai gan no CL 1815. panta izriet, ka kreditors nav tiesīgs atteikties no saistības izpildījuma, ko sniedz trešā persona, tomēr šāda pieeja var radīt virkni absurdu situāciju. Tādēļ būtu nepieciešams papildināt CL, paredzot, ka kreditors ir tiesīgs atteikties no trešās personas izpildījuma, ja parādnieks tam iebilst un trešajai personai nav tiesiskas intereses izpildīt parādnieka saistību. Tādējādi CL tiktu tuvināts Eiropas kopējām līgumtiesību attīstības tendencēm un tiesiskajam regulējumam Latvijas civiltiesībām radniecīgajās civiltiesību sistēmās.

Neraugoties uz CL 1797. panta formālo prasību par cesijas līguma noslēgšanu, CL kopumā ietverts vispārējs princips, ka trešajai personai, kas apmierinājusi kreditoru, ir regresa tiesības prasīt atlīdzību no parādnieka. Šādas tiesības izriet no pilnvarojuma, neuzdotas lietvedības vai netaisnas iedzīvošanās noteikumiem, izņemot gadījumus, kad trešās personas mērķis bijis dāvinājums vai parādnieks skaidri aizliedzis šādu izpildījumu. Tādējādi Senāta paustās tēzes CL 1815. panta kontekstā, autora ieskatā, ir pareizas un pamatotas.